

## Фолклористичка истраживања

*Савремена српска фолклористика III*. Ур. Бошко Сувајџић, Данијела Поповић Николић, Данијела Петковић, Мирјана Бојанић Ђирковић. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2016, 292 стр.



Зборник *Савремена српска фолклористика III*, у издању Удружења фолклориста Србије, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ и Филозофског факултета Универзитета у Нишу, резултат је рада истоименог међународног научног скупа који је одржан 2. и 3. октобра 2015. на Филозофском факултету у Нишу. То је трећи у низу фолклористичких скупова које од 2013. организује Удружење фолклориста Србије у сарадњи с различитим академским институцијама из научних центара у Србији и Републици Српској.

У зборнику је окупљено двадесет студија, груписаних у три веће тематске целине. Прва је окренута историји фолклористичких истраживања и анализи рада и деловања истакнутих проучавалаца усмене књижевности и културе. Пишући о односу Вука Стефановића Караџића према Русији (*Вук и Руси*, 9–29), Бошко Сувајџић подсећа на његова познанства и сарадњу са низом знаменитих слависта. Указује на значај Вукове повезаности са руском литературом и пре доласка у Беч, а потом се осврће на прва путовања у Санкт Петербург и Москву, те разматра и рецепцију Вукових дела у руској књижевној јавности. Наталија Котелњикова осветљава делатност Вењамина Александровича Апраксина, етнолога, сакупљача фолклора хоперских Козака (*Собиратель фольклора хопёрских Казаков Краевед В. А. Апраксин*, 31–44). Посебна пажња поклоњена је анализи књиге *Легенде и предања о разбојницима, закопаном благу и ловцима на закопано благо Прихоперског и Захоперског краја*, у којој аутор повезује народну и писану културу, усмену и официјелну историју, податке прикупљене кроз етнографска теренска испитивања и

оне добијене проучавањем научне и стручне литературе и архивске грађе. Апраксиново дело спаја научни, публицистички и уметнички стил, па га Котелњикова оцењује као значајан документ о духу времена. О почецима фолклористичких проучавања у Јапану пише Данијела Васић (*Зачеци фолклористике у Јапану: Јанагита Кунио – јапански Вук Караџић*, 45–57). Након информативног приказа развоја занимања за фолклор у јапанској средини (од првих интересовања у 8. веку до почетака систематичнијих сакупљачких и истраживачких активности у 18. и 19. веку), ауторка се детаљније осврће на формирање фолклористичких студија у 20. веку и пружа преглед доминантних праваца. У фокусу анализе нашао се Јанагита Кунио, научник који је фолклористику у Јапану настојао да приближи европским оквирима, чију улогу и значај у јапанској култури ауторка пореди с местом Вука Стефановића Караџића у српској. Посветивши се истраживању архивске грађе, Јасмина Катински прецизно осветљава сарадњу Герхарда Геземана и Балканског института у Београду (*Герхард Геземан и Балкански институт*, 59–66). Идеје око којих су били окупљени сарадници посматрају се у историјско-политичком и културном контексту међуратне Југославије и Европе. Геземанов ангажман обухватио је, како је показано, објављивање чланака у институтским публикацијама, а нарочито пропагирање идеја које су у овој институцији неговане.

Други тематски блок отварају радови настали на темељима савремених теренских истраживања. Прилог Бранка Ђупурдије (*Традиција и модерност у новом фолклору Срба из Дрежнице*, 69–80) заснован је на интервјуима спроведеним 2015. у Бајмоку, Суботици и Београду са становништвом досељеним из Дрежнице. Аутор се бави анализом промена у облицима плесног фолклора, те издваја три слоја: најстарији, који живи само у сећању саговорника, млађи, који настаје после Другог светског рата, и најновији, који чине песме и игре које се појављују од 1993. до актуелног тренутка. Студија Мирјане Закић (*Додолске песме: традиција и модерност*, 81–92) нуди комплексну анализу трансформација једног обредног жанра. Ауторка најпре скицира основе традиционалног извођачког контекста додолских песама и указује на доминантне одлике вербалног и музичког текста, а потом се усмерава на њихово функционисање у репертоарима различитих музичких група у 21. веку. Модернизација традиције сагледава се у светлу мултикултуралног позиционирања музике у популарној култури, посебно у оквирима *world music fusion* стила. Један од најважнијих празника Горанаца, Ђурђевдан, описан је и анализиран у раду Веселке Тончеве (*Обредност и обредни песни за Гергьовден (Джурджевден, Гургевден) в областта Гора*, 93–106). Опсежним теренским истраживањима ауторка је утврдила постојање разлика у елементима обредно-обичајног комплекса везаног за овај празник у различитим

селима. У раду се доносе и текстови неких од забележених песама, те се даје њихова етномузиколошка интерпретација. На фолклорној грађи са Косова и Метохије Валентина Питулић прати процесе христијанизације паганских елемената (*Стара вера и хришћански симболи у усменој лирици са Косова и Метохије*, 107–114). Разматране су додолске, лазаричке, божићне, коледарске, сватовске песме и песме с мотивом космичке свадбе. Татјана Вујновић начинила је концизан преглед историјата истраживања песама које се певају око рођења детета (*Песме око рођења детета: осврт на истраживања*, 115–127). Осветљени су проблеми класификације и терминологије и указано на резултате анализа архаичних елемената и обредног подтекста. Рад Светлане Торњански Брашњовић посвећен је једном слоју коледарских песама (*Коледарске песме намењене укућанима*, 129–150). Анализирани су изабрани текстови песама домаћину, невести, момку, девојци, детету, укључујући и одговарајући обредни контекст, а посебно је указано на иницијацијске елементе коледарског обредног опхода. У прилогу *Епски антијунак* (153–166) Данијела Петковић дефинише тип епског протагонисте који се удаљава од идеалног модела јунака (карактеришу га кукавичлук, нејуначка борба, нечасно понашање и сл.). Пажљивом анализом показана је улога ауторских коментара и наративних техника у обликовању оваквих ликова. Уочене законитости моделовања релативизоване су напоменама о њиховој зависности од представе о јуначком у конкретној култури, просторно-временских и социјалних оквира.

У наредној тематској целини зборника окупљени су радови посвећени прозним жанровима и сродним облицима фолклора. Отвара је аналитички преглед примене Арне-Томпсоновог система у српској науци о фолклору Немање Радуловића (*Арне-Томпсонов систем у српској фолклористици*, 169–183). Након основних информација о најважнијим индексима приповедних мотива у европским оквирима и о заступљености српске грађе у њима, пружен је осврт на класификацију приповедне грађе у студијама Павла Поповића и Веселина Чајкановића, указано на значај рада Љубице Јанковић, те размотрена примена АaTh система у фолклористици у Југославији након Другог светског рата (Маја Бошковић-Стули, Нада Милошевић-Ђорђевић, Снежана Самарџија, Влајко Палавестра, Радмила Фабијанић, Моника Кропеј и др.). Текстови неколиких до сада необјављених приповедака Вука Врчевића (из Вукове заоставштине) донете су у прилогу Марине Младеновић Митровић (*До сада необјављене народне приповетке Вука Врчевића*, 185–199). Ауторка смешта сижее у контекст српске приповедне традиције, указујући на могуће утицаје италијанске новелистичке традиције. Андреј Мороз анализира феномен непостојећих светих (квази-светаца) у народној култури (*Квазисвятыя в контексте народной религиозности*, 203–212). Њихова појава резултат је деловања

различитих механизма: интерпретације назива празника, увођење књижевних ликова у фолклор, шаљиви контекст, игра речима и сл. Овакви елементи традицијске културе чине, како показује аутор, границу између светог и профаног флуидном, нестабилном и контекстуално условљеном. Предања из Шумадије која тематизују Први српски устанак (из рукописа монографије *Усмена небишина – Карађорђе и његови устаници у народном предању и архивској грађи* Владете Коларевића) разматра Бранко Златковић (*Устаничко предање – 200 година после*, 213–226). Посебна пажња поклоњена је (махом породичним) предањима о родоначелницима фамилија које је званична историографија заборавила или прећутала. Прилог Маје Калезић из области етноботанике (*Botanical mythology in contemporary Serbian folkloristics: Mytho-phytonomastical notes on the origin of the South Slavic names denoted the plant species Bellis perennis*, 227–238) нуди етимолошка решења за фитониме који се везују за биљну врсту *Bellis perennis* у јужнословенским језицима. Истовремено, ауторка испитује улогу наратива у формирању фитонимије. Лидија Стојановић бави се етимологијом и трансформацијама представе базилиска у интернационалним оквирима (*Претставите за базилиском во српската и меѓународна фолклористика*, 239–251). Нарочита пажња посвећена је анализи промена које ову представу прате од античких и средњовековних рукописа до транспозиције у фолклорне жанрове. Интернационалну контекстуализацију једне фолклорне представе нуди и рад Ђорђине Трубарац Матић (*Балкански водени бик: типолошко одређење сагледано у контексту представа о воденим биковима у другим европским и светским традицијама*, 253–269). Ослонивши се на претходна проучавања, ауторка најпре разматра предања о воденом бику у балканским оквирима, а потом кратко представља водене бикове у неколико других традиција (код Монгола и Јакута, Келта, међу Коисан племенима), успостављајући типолошке паралеле са балканском грађом. Проучавању демонологије окренут је и рад Александре Бјелић (*Натприродни љубавник у демоолошком предању*, 271–280). На примерима предања о вампиру и змају у којима је тематизован сексуални контакт с људима издвојени су основни типови љубавних веза и указано је на социјалне функције анализираних сужеа. Пажња је посвећена и разматрању природе порода који из оваквих контекста настаје, те дате кратке напомене о функционисању мотива у оквирима савремене популарне културе. Зборник затвара прилог Драгољуба Златковића, заснован на вишегодишњим екстензивним теренским истраживањима пиротског краја (*Свети Андреј у традицији пиротског краја и суседних области: магијска пракса о светом Андреју*, 281–292). Аутор детаљно описује комплекс обредних радњи које се везују за дан Светог Андреја (*Мечкин или Теткин дан*), указујући на разлике на микро-

локалном нивоу. Запажања и описи илустровани су и поткрепљени теренском грађом.

Објављивањем зборника *Савремена српска фолклористика III* Удружење фолклориста Србије наставља лепу, и у српској научној средини преко потребну, праксу подржавања, охрабривања и промовисања истраживања из домена фолклористике и сродних научних дисциплина. Нарочит допринос представља и повезивање истраживача из различитих научних центара у Србији и иностранству (Русија, Македонија, Бугарска). Сарадња и дијалог стручњака разнородних профила несумњиво представљају поуздан пут ка успостављању неопходних мултидисциплинарних оквира у сагледавању сложених чињеница културе, те и ка њиховом ваљаном разумевању и интерпретирању.

др Смиљана Ђорђевић Белић  
Институт за књижевност и уметност, Београд  
Е-пошта: smiljana78@yahoo.com

Примљено: 15. 5. 2017.  
Прихваћено: 23. 5. 2017.